

ANKETA SODOBNOSTI

Preplah tretje stopnje: Ali Slovenci izumiramo?

Ena od politik, ki ji doslej nismo posvečali kaj prida pozornosti, je prav gotovo naša prebivalstvena politika. Ker z njenimi rezultati nismo in ne moremo biti zadovoljni, se seveda sprašujemo, kaj je bilo v preteklosti narobe in kaj bi bilo treba v tej politiki v prihodnje ali že danes spremeniti. Te dni je republiški izvršni svet s svojo študijo Podlage prebivalstvene politike sprožil razpravo, ki je že na začetku pokazala, da je zaskrbljenost sicer utemeljena, nimamo pa možnosti, da bi temeljito spremenili družbene razmere, predvsem ekonomske, saj bi najprej lahko vplivale na ugodnejši populacijski položaj Slovencev. Vsaj tri stvari so, pred katerimi stojimo bolj ali manj nemočni: zaposlitvene (ne)možnosti, stanovanjske težave zlasti mladih družin, življenjska raven (standard) prebivalstva. Zato ni naključje, da smo se zapičili predvsem v moralna in etična vprašanja (splav) in narodnostna, ki bi jih lahko strnili v eno samo vprašanje: Ali Slovenci izumiramo?

Ne glede na to, kakšne poudarke je ta razprava potisnila v ospredje v prvih javnih soočanjih, prebivalstvena politika je vse bolj vzrok in posledica marsikaterih naše težave, možnosti in nemožnosti slovenske nacionalne politike zadnjih desetletij. Ker se nam zdi ta problematika nadvse pomembna, smo povabili k sodelovanju v tej anketi nekatere strokovnjake s tega področja, prepričani, da so njihova razmišljanja zanimiva tudi za tiste, ki nimajo možnosti, da bi dejavno posegli v to ali v kako drugo politiko.

Ur.

Kot da je za vsem tem nekaj suīcidnega ...

Polde
Bibič

Dne 30. januarja 1990, zjutraj, po neprespani noči. Okrog pol polnoči so se začeli na radiu nočni pogovori o splavu. Spodbuda za ta predmet pogovora je bil shod slovenskih krščanskih demokratov, ko so bržkone zaradi aprilskih volitev omilili svoje siceršnje restriktivno stališče. Na radiu so se do četrte zjutraj oglašale predvsem ženske in govorile o svojih pogledih, stališčih ali pa stiskah, zadregah, vprašanjih. Človeško. Poslušal sem do konca. Zjutraj, ko je Ljubljana nejasen obris v medli, sivi, mračni polsvetlobi, zbiram svoja razmišljanja.

Laična. Mačkasta zaradi neprespene noči. Zaradi tega so ugotovitve popolnoma neobvezne.

Spomnil sem se tistih let svoje mladosti, ko je bil splav pri nas še prepovedan. Dekleta moje generacije so se pogosto zatekala k vsemogočim mazačem. Nakopale so si poleg neizogibnih duševnih stisk, ki so spremljevalke tega dejanja, tudi nepotrebne telesne bolečine, bolezenske zaplete. Ljubezen je bila potisnjena v zlo in nesrečo. Neredkokdaj so si nesrečne punce zaznamovale vse življenje. Spominjam se Italijank – takrat sem bil nekaj časa v Trstu – kako obupano so se bojevale za splav. Nemk, ki sem jih videl na televiziji, kako prizadeto so zahtevale, da naj bo splav izključno stvar njihove odločitve, ne sodišča in njegovih odtujenih, hladnih izvedencev.

Gotovo je to občutljivo področje, posebno za Slovence, ki se nam rodnost že usodno zmanjšuje. V tem meglenem, zaspanem jutru, zaznamovanem z vprašanji stanja na prebivalstvenem področju, ko čutim, da mnogi o tem govorijo mimo človeka, zlasti mimo ženske, vidim tri načine reševanja in obravnavanja splava, ki so povsem nesprejemljivi, ker povzročajo usodne stiske in nesreče. Zato se jih je treba izogibati.

Na prvem mestu je *dogmatsko* reševanje, ki z neživljenjsko ideologizirano vodi v restriktivno in represivno, nasilno vdiranje v človekovo zasebnost. Takšnega odnosa in obravnavanja rodnosti se najbolj oklepa Cerkev. Z njo tudi krščanski demokrati. Neki Brane iz Žalca se je v nočnem pogovoru spraševal, če morda zaradi predvolilnega boja krščanski demokrati niso nalašč omilili svojih stališč, in je v strahu, da ne bi ob morebitni zmagi na volitvah sčasoma splav prepovedali, zaklel: »Mojduš, komaj smo se enih rešili, že imamo druge na vratu!«

Zanimivo pa je, da prepoved splava in celo kontracepcije ni samo cerkvena značilnost, saj ju prepovedujejo večinoma vsi represivni, totalitarni režimi. Ceausescu recimo. To dokazuje, da sta netolerantna Cerkev, ki širi svojo ideologijo z ognjen in mečem, in stalinistični totalitarizem hudo sorodna. Pravzaprav enaka. Ko je in kjer je Cerkev izgubila oblast, je postala človeška, razumevajoča, strpna. Mogoče si bomo lahko tudi komunisti očistili madeže svoje oblastne preteklosti.

Vprašanje rodnosti je stvar človeka, stvar resničnosti njegovega življenja. Tu je politika presežena. Človekova intima je zunaj strankarskih bojev. V legendi, ki jo je napisal katoličan, jezuit, vendar indijskega rodu (Anthony de Mello), pravi Jezus Kristus: »Pomemben je človek, ne religije.«

Drugi škodljivi princip je *birokratski*. Ta je značilen za vladne upravne ustroje, od levih do desnih. Pisarna se vmešava z različnimi dovoljenji, ugodnostmi, reševanji v družinske stvari. Dovoljuje tudi splav. Prizadeti vložijo prošnjo. Komisija izvedencev, strokovnjakov pravne ali zdravstvene smeri, ki je odtujena resničnim stiskam prizadetega, odloča o njegovi bolečini, o njegovi najintimnejši nesreči. Splav je zame namreč nesreča, nikakor pa ne zločin. Podoben je bolj samomoru kot umoru. Cerkev tudi samomor prepoveduje. Obsoja. Čeprav danes samomorilcev ne pokopujejo več zunaj pokopališkega obzidja. Samomor ne more biti stvar kazenskega pregona. To je človekova osebna stvar, lahko tudi njegova osebna svoboda, kakor pri tistem hlapcu, ki ga je gospodar strašno ustrahoval. Razžaljen je pretepeni hlapec rekel: »Gospodar lahko počne z mano, kar hoče, le kdaj bom umrl, ni njegova stvar. Moja smrt je samo moja stvar!« Pa je šel in se obesil.

Strokovnjaki – zdravniki, psihiatri, psihologi, mi bodo oporekali, ker

gledam na splav kot na samomor. Mislim: jaz ga čutim bolj kot samomor kakor umor. Plod živi z žensko. Diha z njo. Utriplje z njo. Njena kri se pretaka po njegovih žilah. Kolikor je v njem zavesti, prihaja iz njenih možganov. Boji se z njo, slabo mu je z njo, sit in lačen je z njo. To je neločljiv del nosečnice. Ko se odloči za splav, se odloči iz samo njej popolnoma razumljivih razlogov. Kot samomorilec. Tudi njega drugi ne moremo do kraja razumeti. Tako gledam na nosečnico, ki splavi, kot na delno samomorilko. Splav je samomor dela nje.

Seveda bomo skušali človeka odvrniti od samomora. Enako žensko od splava. Vendar ne v pisarnah. Ne z odločbami. Nikakor pa ne smemo, kadar je naše odvrčanje brezuspešno, ne enega ne drugega sodno preganjati.

Preostane nam še tretji škodljivi način v reševanju demografskih problemov – to je *nacionalistični*. Ko naj bi se ljudje razmnoževali predvsem za ohranitev naroda. Mogoče niti nismo daleč od tega, mi, ki je naša rodnost že na robu katastrofe. V nočnem pogovoru se je oglasil tudi neki možki, ki je najbolj ognjevitno terjal preganjanje splava. Sicer da nam grozi izumrtje. Nam, Slovencem! – mož je namreč govoril z močnim neslovenskim naglasom, nama Slovencima.

Iz svoje mladosti se spominjam prav grotesknega dogodka. V sosednji hiši je živela prostitutka, ki je svoje odjemalce iskala pred bližnjo vojašnico. Zanosila je in rodila sina. Z nemškim vojakom. Ob dnevu matere so ji priredili slovesnost z godbo, zastavami, cvetjem, girlandami iz mladega smrečja... »Junaška mati je rodila Hitlerju prihodnjega vojaka«. To je bil praznik nacionalistične prebivalstvene politike, ko pomeni rojevati otroke samo reprodukcijo delovne sile in »kanonenfutra«.

Pravo rešitev problemov natalitete je mogoče rešiti samo z ozdravitvijo družbene klime, ki pogojuje odklone od zaželenega stanja in povzroča škodljive pojave, bodisi nenaravno upadanje ali pa napadalno rast rodnosti. Pretirano usihanje rodnosti pri Slovencih mi zbujajo občutek, da tudi pri tem vprašanju, kot pri splavu, lahko govorimo o suicidnosti. V padcu natalitete se po svoje kaže suicidna narava našega naroda. Po številu samomorov smo kar proti vrhu statističnih lestvic. Ob tem, ko niti ne vemo, koliko različnih nesreč, posebno avtomobilskih, je pravzaprav prikritih samomorov.

Nataliteta je pač odvisna predvsem od civilizacijske, duhovne, se pravi kulturne in socialne ravni populacije. Zaostalost, kulturna in socialna, povzroča ekspanzivnost natalitete. To pa ni nič manj slabo, kot nevarno upadanje rodnosti. Zrel človek se ne more razmnoževati brez odgovornosti do potomstva. Kdor pa je nerazvit in životari na robu preživetja, pač tolaži svojo nesrečo s kopulacijo. Sliko tega demokratskega problema riše tista groba, a bridka knapovska šala o rudarju, ki pri kosilu – nezabeljenem kropu, v katerem plava nekaj fižolčkov – vpraša ženo, kaj bo za večerjo. »Črn kofe pa fukou boš.« A to velja v Jugoslaviji najbrž samo še za Albance, ki se tako agresivno razplojujejo zaradi revščine, zaostalosti, pa še zaradi obrambe pred Srbi. Te stvari seveda v srečo ne morejo voditi. Že nerojeni so žrtvovani nečloveški usodi.

Kakor bi moral te reveže spodbuditi, da bi se s svojimi ženskami kdaj tudi pogovarjali, ne samo delali otroke, tako bi morali Slovence spodbujati k večji želji po naraščanju. A to zahteva veliko tankočutnosti. Tega ni mogoče izsiliti s prepovedmi. Ali sodnim preganjanjem žensk, ki *ne morejo*, poudarjam: NE MOREJO imeti otrok, čeprav so fizično noseče. Otrok, ki

ga mati ne mara, ki ga sovraži, bo utrpel večjo škodo s tem, da se bo rodil, kot pa, če ga ne bi bilo. Načrtovanje družine je stvar vsakega posameznika, njegova najbolj osebna zadeva. Zato tudi materialno motiviranje za več otrok v obliki dodatkov, nagrad, dopustov ali kakršnihkoli drugačnih materialnih ugodnosti ni rešitev. Lahko je pomoč tam, kjer bi ob boljši življenjski ravni imeli več otrok. Po drugi strani pa lahko podžiga materialno pogoltnost na račun otrok. Komur gre za zdravo družbo, bo poskušal ustvariti takšno družbeno klimo, v kateri se bodo otroci rojevali iz ljubezni. Predvsem ljubezni potrebuje otrok. Tisti, ki se ni rodil iz ljubezni in ki ne živi v ljubezni, tega tudi blaginja ne bo rešila.

Narod je mnogo več kot skupek števil

Marija
Cigale

Precej sem premišljevala o tem, ali je to, da v Sloveniji prvič dobivamo prebivalstveno politiko v razmerah hude družbene krize, prednost ali slabost. Razprava o tem, kako povečati rodnost, se v času, ko je naš povprečni osebni dohodek med 400 in 500 markami, utegne zdeti komu cinična. Morda pa bo prav zato delovala na koga razsvetljevalno, saj to dejstvo daje misliti, da so vlaganja v ljudi pomembnejša od vlaganj v tehnologijo; še tako moderna tehnologija ne pomeni nič, če ni ljudi, ki bi z njo delali. Kakor koli, tudi tuje izkušnje kažejo, da je prebivalstvena politika, kadar postane »politika«, lahko nevarna stvar. Zelo hitro napelje sestavjalce programov na misel, da bi bilo treba z vsemi sredstvi prisiljevati ljudi, da bi imeli natanko toliko otrok, kolikor pač »družba« ali »država« oceni, da je prav. V Sloveniji je to več otrok in seveda so se pojavili najrazličnejši problemi »preživetja naroda«; če jih očistimo retoričnih okraskov, ne pomenijo ti programi nič drugega kot težnjo, da bi ljudi spremenili v izvajalce določene naloge; z manj ali več represije.

Dobro je, da se je naša uradna politika (za zdaj) uspela vsaj izogniti skušnjavi, da bi represijo vpeljala na najbolj občutljivi točki, v zvezi z zakonsko ureditvijo splava. To je eno izmed bistvenih vprašanj demokracije. Vsak seveda mora podpirati vse oblike pomoči in vsa prizadevanja za zmanjševanje števila splavov, zame pa je tudi povsem nedvoumno, da je pravica do splava elementarna pravica ženske, pa tudi osnovna postavka demokracije. Meni namreč demokracija ne pomeni nič, če mi je dopuščeno demokratično odločati o splošnih političnih zadevah, ni mi pa dopuščeno odločati o sebi, razpolagati s svojim telesom in svojim življenjem!

Če lahko glede tega pohvalim sestavjalce našega programa populacijske politike, pa z manj odobravanja sprejemam nekatere druge njihove predloge. Pri sestavljanju programov se je pa lahko ujeti v nekatere klišeje! Populacijska politika skoraj ne more mimo tega, da si v središče ne bi postavila idealne slike: dobra, »zdrava« družina, ki pa ima v sedanjih razmerah velike stroške, zato ji bomo pomagali – z otroškimi dodatki, z daljšim porodniškim dopustom, s tem, ko bomo materi omogočili, da ji ne